

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Важливим фактором розвитку ринкової економіки в усьому світі виступають малі та середні підприємства. Саме вони розглядаються як це соціально-економічний фундамент розвитку держави. При цьому мале підприємництво розглядається не лише як доповнення до великого виробництва, а саме як самостійна форма функціонування і розвитку сучасних продуктивних сил - більш гнучка, більш ефективна та життєздатна. Багато в чому малий та середній бізнес визначає темпи економічного зростання (рівень ВВП). Проте, основною його функцією є соціальна.

Більшість розвинених країн, поряд з розумінням важливості великих корпоративних структур для національної економіки, приділяють достатньо уваги підприємствам малого бізнесу і надають їм підтримку. Малий бізнес в розвинених країнах - це середній клас, що виступає підґрунтям для стабільного розвитку економіки. Наприклад, малий бізнес в Європі становить основу соціально-економічного розвитку. В Євросоюзі налічується понад 20 мільйонів підприємств малого та середнього бізнесу, які дають більше половини загального обороту та доданої вартості. В цьому секторі зайнято близько 70% населення ЄС. Найбільша кількість малих підприємств функціонує у сфері торгівлі, будівництві та харчовій промисловості. В Іспанії більша частина малих підприємств припадає на сільське господарство - до 80%, інші галузі, такі як будівництво, промисловість, суднобудування складають близько 25-30%. Тут функціонує низка державних програм, що спрямовані на підтримку і розвиток малого підприємництва. Уряд країни приділяє значну увагу тим суб'єктам малого підприємництва, які беруть активну участь в соціальній політиці країни, створюючи додаткові робочі місця для соціально незахищених громадян (студентів, жінок, емігрантів, та ін.), тим самим покращуючи економічну ситуацію та знижуючи витрати держави на ці групи населення (соціальні програми). Уряд Німеччини активно підтримує розвиток малого підприємництва через фінансову та технологічну допомогу. Okремо фінансуються малі та середні підприємства у сфері науки. У США провідним органом державної підтримки малого бізнесу є Адміністрація малого бізнесу (SBA – Small Business Administration), яка функціонує через регіональні та місцеві відділення. Крім того, в цьому беруть участь комітети Конгресу у справах малого бізнесу і численні спеціальні органи в міністерствах, відомствах і в місцевих органах влади.[2]

В Україні малий і середній бізнес має характерні риси, які істотно відрізняють його від підприємництва більшості зарубіжних країн, а саме:

- незадовільний рівень технічної озброєності при значному інноваційному потенціалі;
- незадовільний управлінський рівень (через брак знань, досвіду і культури ринкових відносин);
- прагнення до максимальної самостійності (більшість малих та середніх зарубіжних підприємств працює, наприклад, за угодами франчайзингу);
- поєднання в межах одного малого підприємства декількох видів діяльності, неможливість в більшості випадків орієнтуватися на монопродуктову модель розвитку;
- недостатня інфраструктура підтримки малого підприємництва;
- відсутність повної і достовірної інформації щодо кон'юнктуру ринку, низький рівень консультаційних послуг і спеціальних освітніх програм;
- практична відсутність державної фінансово-кредитної підтримки (велика вартість кредитів становить неможливість їх залучення для розвитку бізнесу) та ін.

За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі, малий і середній бізнес в Україні забезпечує 79,1% робочих місць і створює 59% доданої вартості, що значно перевищує аналогічні показники Польщі та Німеччини. Втрата позицій деякими великими підприємствами і відносно більш висока стійкість малого та середнього бізнесу до кризових умов (більша мобільність, можливість маневрувати, тощо) призвели до зростання частки цієї групи підприємств в Україні.

Малий і середній бізнес в Україні вже досить тривалий час функціонує у складних умовах соціально-економічного розвитку. Крім того, в 2014 році в Україні розпочалась економічна криза (через загострення на Сході країни, анексію Криму) – втретє за історію незалежності країни, що мало наслідком руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрату міжгалузевих та логістичних зв'язків, ускладнення міжнародних відносин, недоступності енергетичної сировини (вугілля), суттєвого зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення. Негативно впливали накопичені системні диспропорції, наслідками яких стали девальваційні та інфляційні потрясіння.[3]

Статистична інформація свідчить, що у 2015 році в Україні налічувалось лише 423 великі підприємства (або 0,02% загальної кількості суб'єктів господарювання). Решта суб'єктів – це малі та середні підприємства, в тому числі 15510 суб'єктів середнього підприємництва, 1,96 млн суб'єктів малого підприємництва (327 тис. 814 малих підприємств та 1,6 млн фізичних осіб-підприємців). У секторі малого та середнього підприємництва у 2015 році було зайнято 6,5 млн осіб (фізичних осіб-підприємців – 2,3 млн осіб), що становить 79,1% від загальної кількості зайнятих. При цьому малий та середній бізнес згенерував 59% загальної доданої вартості за витратами виробництва за суб'єктами господарювання. В регіональному розрізі найкращі показники кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення України у містах Києві (266) і Севастополі (102), Одеській (103), Київській (102), Харківській (91), Запорізькій (80) і Дніпропетровській областях (83). Тільки в цих регіонах спостерігається перевищення кількості малих підприємств на 10 тис. населення над середньо українським показником. Це обумовлено специфікою місця розташування регіонів, особливостями економічного розвитку, великою кількістю підприємств, що займаються посередництвом і торговельною діяльністю. Можна стверджувати, що в інших регіонах України стан справ за показником кількості малих підприємств є ще гіршим. Найнижчими ці показники є в Тернопільській (45), Сумській (47), Закарпатській (45), Чернівецькій (44) та Рівненській (43) областях [1,2].

Для розвитку національної економіки вкрай важливим є активне інтегрування до міжнародних систем на різних рівнях. У 2014 році було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Така угода носить сьогодні лише режим тимчасового застосування, проте потребує від національних інститутів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності проведення значних реформ. Асоціація з ЄС принесе українському бізнесу зміни, пов'язані із масштабами конкуренції на українському та європейському ринках. Більший доступ до європейських ринків отримали малий та середній бізнес. Щоб в Україні малий та середній бізнес став потужною силою на шляху економічного розвитку, вкрай необхідним є створення для цього сприятливих умов. У світовій практиці прийнято виділяти три основних напрями державної підтримки малого підприємництва:

- фінансова допомога (пільгове кредитування певних секторів, державні програми підтримки, гранти, тощо);
- система державних закупівель (як правило – на контрактній основі);
- надання консультативної і технічної допомоги.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі виставило на обговорення проект урядового розпорядження щодо Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в

Україні на період до 2020 року, основні положення якого закріплюють політику держави щодо підтримки малого та середнього бізнесу.

Тимченко І.О. зазначає, що в Україні відсутні чітко сформульовані напрями державної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні (враховуючи особливості кожної області). На думку науковця [4] (ми погоджуємося з цими висновками), першочерговими заходами щодо підтримки та визначення головних перспектив розвитку малого підприємництва на регіональному та місцевому рівнях є:

- формування сприятливого підприємницького клімату (привести чинні нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; розробити механізм часткового відшкодування з місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів; сформувати регіональні бази даних щодо інвестиційних пропозицій малих підприємств);

- з метою створення нових робочих місць, скорочення безробіття та стимулювання розвитку підприємництва місцевій владі необхідно сприяти самозайнятості безробітних шляхом надання їм одноразової грошової допомоги для започаткування власної підприємницької діяльності; при перепідготовці та підвищенні кваліфікації безробітних особливу увагу слід приділяти професіям, що дають можливість започаткувати власну справу;

- стимулювати розвиток малого підприємництва у сільській місцевості (розробити механізми надання матеріальної допомоги малим підприємствам, що виробляють екологічно чисту продукцію сільського господарства, займаються її переробкою та експортом; сприяти переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності у сільському господарстві та у сфері розвитку «зеленого туризму»; сприяти залученню безробітних, зареєстрованих у містах, до працевлаштування на новостворених робочих місцях у сільській місцевості);

- стимулювати проведення регіональних конкурсів (тендерів) щодо закупівлі товарів та надання послуг малими підприємствами за кошти державних та місцевих бюджетів, а також участь підприємців у виконанні регіональних замовлень;

- запровадити механізми державно-приватного партнерства у сфері підтримки малого підприємництва на місцевому рівні;

- з метою інформаційного забезпечення малих підприємців та спрощення їх доступу до необхідної інформації сформувати у регіонах бази даних, які будуть нагромаджувати та впорядковувати інформацію щодо норм чинного законодавства України; інформаційно-аналітичні матеріали відносно розвитку підприємництва регіону, цінової ситуації, регуляторної політики, наявних банківських установ та кредитних спілок з переліком їх послуг у сфері кредитування суб'єктів малого підприємництва.[4]

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Малий бізнес: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.remzavod.biz>
3. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи. – К.: Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 44 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://donetskcci.com/images>
4. Ткаченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах / О.І. Ткаченко // Ефективна економіка. — 2015. — № 6 — С. 120 — 123.